

К23

3213-10

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

КАРИЧКОВСЬКА Світлана Петрівна

УДК 378.016

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ
(порівняльний аналіз)

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2011

НБ НПУ

100097214

7898

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук
БИКОВСЬКА Олена Володимирівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, професор
кафедри теорії та методики професійної підготовки;
Інститут екології економіки і права, ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Олексійович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова;
Українсько-американський гуманітарний
інститут "Вісконсінський міжнародний університет
(США) в Україні", ректор;

кандидат педагогічних наук
ВОЛКОВА Людмила Вікторівна,
Національний університет державної
податкової служби України, доцент
кафедри сучасних європейських мов.

Захист дисертації відбудеться "20" травня 2011 р. о 14 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий "20" квітня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна початку XXI століття перебуває на етапі радикальних перетворень у сфері освіти. У період реалізації актуальних завдань Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті, Програми “Вчитель”, Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), основних положень загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти виникає необхідність переглянути усталені погляди на процес підготовки майбутнього вчителя іноземної мови з урахуванням потреб сучасного суспільства і вимог до рівня та обсягу знань, якими має оволодіти випускник вищого педагогічного навчального закладу.

Важливість іншомовного навчання визначається інтенсивністю міжнародних контактів у галузі освіти, науки, техніки, виробництва, масштабністю науково-технічної співпраці та культурних обмінів, що посилюють необхідність знання іноземної мови. У зв'язку із цим, у вищих навчальних закладах відбувається пошук нових підходів до навчального процесу, що вимагає впровадження передових інформаційних і педагогічних технологій, нових ефективних форм організації роботи, методів і засобів навчання з метою розвитку мовленнєвої активності, вмінь практичного використання набутих знань у професійних цілях та на побутовому рівні.

Досвід країни близького зарубіжжя з аналогічними для України освітніми умовами становить інтерес для компаративного аналізу. Особливої уваги заслуговує система іншомовної підготовки фахівців освітянської галузі у Польщі. Це обумовлено подібністю структури освіти і схожістю освітніх змін, які сьогодні відбуваються в Україні і які вже сталися в Польщі.

Актуальні питання професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови досліджувалися ученими за різними напрямками. Серед них – теоретико-методологічні основи іншомовної педагогічної освіти (О. Бігич, І. Бім, Н. Бріт, В. Красвський, І. Лернер, Б. Лапідус, С. Ніколасва, В. Плахотник, Г. Рогова, Ф. Рабинович, О. Савченко, О. Хоменко та ін.); професійна іншомовна підготовка фахівців у галузі педагогічної діяльності (І. Андрєєва, С. Роман, Г. Бакаєва, П. Гурвич, Т. Скрипникова, В. Неустросва та ін.); теорія компаративних досліджень (В. Зубко, К. Корсак, Н. Лавриченко, О. Локшина, Л. Пуховська, І. Тараненко, Й. Шатковська, А. Яновський та ін.).

Водночас аналіз праць науковців свідчить, що зазначена проблематика не висчерпує всіх важливих аспектів підготовки майбутніх учителів, зокрема, англійської мови. Таким чином, актуальність дослідження зумовлюється соціальною значущістю проблеми іншомовної професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах України в контексті порівняльного аналізу, необхідністю створення і впровадження рекомендацій щодо ефективних умов

підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Це й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження “Підготовка майбутніх вчителів англійської мови в університетах України і Польщі (порівняльний аналіз)”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, науковий напрям “Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів” (протокол № 5 від 28.01.2004 р.).

Тема дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 8 від 01.03.2010 р.) і узгоджена бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 15.06.2010 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та провести порівняльний аналіз підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України і Польщі.

Для досягнення поставленої мети визначені такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми іншомовної підготовки в теорії та практичній діяльності.
2. Розкрити історико-педагогічний генезис методики навчання іноземних мов у контексті різноманітних компонентів.
3. Здійснити порівняльний аналіз змісту освіти в університетах України і Польщі та розкрити особливості української і польської підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих навчальних закладах.
4. Визначити та представити рекомендації щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах.

Об’єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр.

Предмет дослідження: порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України і Польщі.

Методологічною та теоретичною основою дослідження є:

- основні положення Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності”, “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні”; Законів Польщі “Про освіту” та “Про вищі навчальні заклади”; Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти; Державні стандарти освітньо-професійної підготовки бакалавра напряму “Філологія” (англійська мова і література); навчальні плани підготовки вчителів англійської мови і літератури вищих навчальних закладів України та Польщі;

– фундаментальні положення філософії освіти (В. Андрущенко, В. Бех, Г. Волинка, І. Зязюн, В. Кремень, М. Михальченко, В. Романенко та ін.);

– фундаментальні положення теорії систем, структурно-функціонального аналізу (В. Афанасьєв, Л. Берталанфі, І. Блауберг, В. Гіг, М. Каган, Т. Парсонс, В. Садовський, Б. Юдін та ін.);

– теоретичні основи стандартизації вищої освіти в Україні та Польщі (В. Андрущенко, В. Байденко, В. Беспалько, І. Бех, А. Василюк, Я. Гречка, І. Зязюн, С. Касьянова, В. Лутай, Н. Ничкало, В. Петренко, Н. Фоменко, Ю. Федорик, А. Богай, М. Квіск, Т. Лєсовіський та ін.);

– теорія компаративних досліджень (В. Зубко, Г. Єгоров, К. Корсак, Н. Лавриченко, О. Локшина, Л. Пуховська, І. Тараненко, А. Яновський та ін.);

– теоретико-методологічні і дидактичні основи іншомовної педагогічної діяльності (І. Андрєєва, Г. Бакаєва, І. Берман, О. Бігич, І. Бім, Н. Бріт, Е. Верещагін, Л. Волкова, П. Гурвич, І. Грузинська, В. Краєвський, Н. Лавриченко, О. Локшина, Б. Лапідус, О. Миролубов, В. Неустросва, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, В. Плахотник, Ф. Рабинович, В. Раушенбах, В. Рахманов, Г. Рогова, С. Роман, О. Савченко, В. Скалкін, Т. Скрипникова, О. Титаренко, О. Хоменко та ін.);

– теоретичні положення комунікативно орієнтованого підходу до навчання іноземних мов (В. Бухбіндер, Н. Гез, Б. Лапідус, Ю. Пассов, С. Уїллерс та ін.);

– концептуальні положення і прикладні розробки з психолого-педагогічних питань освіти (Ю. Бабанський, О. Беспалько, І. Бех, О. Биковська, В. Бондар, В. Василенко, Л. Вовк, П. Гусак, Н. Дем'яненко, О. Дубогай, В. Ковальчук, І. Ковчина, М. Корець, В. Краєвський, В. Кремень, В. Кузь, В. Луговий, Н. Ничкало, Г. Падалка, О. Падалка, В. Паламарчук, М. Поташник, О. Романовський, Ю. Романовська, О. Савченко, В. Сиротюк, С. Сисосва, Л. Сущенко, О. Тимошенко, О. Шевнюк, М. Шеремет, М. Шкіль, О. Щолокова, Т. Ямчинська, О. Ярошенко та ін.).

У дисертаційній роботі використані такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: вивчення і аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, нормативних документів з проблеми іншомовної підготовки педагогів; порівняння, класифікація, узагальнення для здійснення теоретичного аналізу проблеми професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України і Польщі;

– *емпіричні*: вивчення, аналіз та узагальнення практики підготовки майбутніх вчителів англійської мови; анкетування, інтерв'ю, бесіди з викладачами та студентами; педагогічне спостереження умов навчання англійської мови; статистична та аналітична обробка даних для виявлення особливостей іншомовної професійної підготовки в університетах України і

Польщі та обґрунтування прогностичних напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах.

Відповідно до поставлених завдань дослідження проводилось у три етапи упродовж 2006–2011 рр.:

I етап – аналітико-констатувальний (2006–2008 рр.) – дослідження стану розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів англійської мови на основі аналізу літературних джерел, вивчення й узагальнення досвіду навчання іншомовного мовлення в університетах України та Польщі.

II етап – формувально-корекційний (2008–2010 рр.) – розробка рекомендацій щодо ефективних організаційних і педагогічних умов підготовки майбутніх учителів англійської мови на основі системно-порівняльного аналізу.

III етап – узагальнюючо-коригувальний (2010–2011 рр.) – узагальнення результатів дослідження, впровадження їх у практику вищої школи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* на основі порівняльного аналізу розкрита система підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України та Польщі; здійснено науково-методологічне обґрунтування підготовки майбутніх учителів англійської мови як системи, визначено та обґрунтовано її структурні компоненти (організаційні, методичні, процесуальні, інституційні);

– *удосконалено* визначення понять “професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови” та “система навчання іноземної мови”; теоретичні основи вищої педагогічної освіти в Україні та Польщі; організаційні та педагогічні умови підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих навчальних закладах;

– *дістали подальший розвиток* підходи щодо розробки навчальних програм з підготовки майбутніх учителів англійської мови, комплекс форм, методів, прийомів і засобів професійно орієнтованого навчання іноземної мови.

Теоретичне значення дисертації полягає у розробці методології системно-порівняльного дослідження основ іншомовної освіти в університетах України та Польщі.

Результати дослідження мають значення для становлення та вдосконалення системи іншомовної професійної підготовки фахівців освітньої сфери.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці і впровадженні навчальних програм, методичних рекомендацій щодо вдосконалення підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах України, що дозволить покращити якість іншомовної вищої освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані в навчальному процесі вищої школи та на курсах підвищення кваліфікації.

Впровадження результатів дослідження. Теоретичні висновки та практичні матеріали наукового дослідження впроваджені у практику викладання англійської мови Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07–10/2695 від 20.12.2010 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського (довідка № 240/01 від 14.02.2011 р.), Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини (довідка № 257/01 від 09.02.2011 р.), Національного університету харчових технологій (довідка № 57–041 від 09.02.2011 р.), Уманської філії Європейського університету (довідка № 70 від 11.02.2011 р.), Педагогічного університету імені Комісії Народної Освіти (Польща, Краків) (довідка від 17.12.2010 р.), Державної вищої професійної школи у Новому Сьочі (Новий Сьоч, Польща) (довідка від 10.01.2011 р.).

Достовірність отриманих результатів дослідження підтверджується методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; використанням комплексу різноманітних методів дослідження відповідно до мети та завдань; репрезентативністю вибірки і статистичною значущістю одержаних емпіричних даних, які забезпечують обґрунтованість наукових положень і висновків.

Апробація результатів дисертації здійснювалася на науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема, міжнародних: “Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держав в умовах глобалізації” (Київ, 2010); “Освіта дошкільна: від теорії до практики” (Польща, Краків, 2010); “Науково-методичне забезпечення позашкільної освіти: теорія і практика” (Київ, 2008); “Формування у дітей і молоді культури здоров’я (фізичного, психічного, духовного) засобами позашкільної освіти” (Київ, 2007); всеукраїнській: “Університет – позашкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад” (Київ, 2010); науковій конференції молодих учених (Умань, 2010); засіданнях кафедри теорії та методики професійної підготовки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, науково-дослідної лабораторії теорії та методики позашкільної освіти, конференціях, семінарах, “круглих столах” міжнародного, всеукраїнського, районного рівнів з питань професійної підготовки майбутніх педагогів тощо.

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у 11 публікаціях, з яких 8 статей у наукових фахових виданнях, 3 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (278) і включає 31 таблицю, 23 рисунки, 4 додатки. Загальний обсяг дисертації 214 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено об'єкт, предмет і мету дослідження, сформульовано завдання, охарактеризовано методологічні та теоретичні основи і методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, відображено апробацію результатів дослідження та впровадження, наведено дані про структуру роботи та її обсяг.

У першому розділі **“Теоретичні основи підготовки з іноземної мови у вищих навчальних закладах”** розкрито сутність професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови; проаналізовано підходи науковців до визначення поняття системності в галузі навчання іноземної мови; висвітлено історико-педагогічний генезис методики навчання іноземної мови.

Аналіз змісту існуючих теоретичних положень і практики підготовки педагогічних працівників показав, що на сучасному етапі розвитку суспільства постає потреба підготовки високопрофесійної особистості майбутнього вчителя іноземної мови, що продиктовано необхідністю приведення фахової підготовки у відповідність із конкретними перспективами професійної діяльності.

Встановлено, що професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр в університетах України і Польщі спрямована на здобуття кваліфікації за напрямом **“Філологія (англійська мова і література)”** і передбачає ґрунтовну теоретичну та практичну підготовку, необхідну для здійснення педагогічної діяльності.

З'ясовано, що принципи організації професійної підготовки з іноземної мови передбачають диференційований підхід до реалізації основних цілей та завдань професійно орієнтованого навчання; взаємозв'язок та взаємообумовленість розвитку комунікативних умінь та професійно-орієнтованих методичних умінь; градацію труднощів; опору на практичну професійну діяльність викладача іноземної мови тощо.

Дослідженням встановлено, що методологічною основою підготовки професійно орієнтованої особистості майбутнього вчителя є системний підхід. Проведений аналіз існуючих теоретичних положень показав, що система навчання іноземної мови є багатоаспектним об'єктом. Теорія системності в галузі іноземних мов ґрунтується на наукових знаннях, які становлять основу педагогіки і пов'язана з такими науками, як лінгвістика, філософія, психологія, соціологія тощо. Система навчання іноземної мови складається з трьох складових: теорії, методики і практики навчання іноземної мови.

Узагальнення різних підходів до визначення даного поняття дозволило зробити висновок, що система навчання іноземних мов – це сукупність закономірно розташованих елементів навчального процесу, спрямованих на

оволодіння іноземною мовою, котрі утворюють певну єдність завдяки наявності між ними внутрішніх зв'язків. Кожний елемент, що входить до цієї структури, розглядається як підсистема; функціонування кожного з них та всіх разом спрямоване на досягнення єдиної мети – навчання іноземної мови.

У процесі науково-педагогічного пошуку нами обґрунтовано основні складові системи навчання іноземної мови: організаційні (нормативно-правові, організаційні, управлінські), методичні (мета, завдання, зміст, форми, методи, засоби), процесуальні (навчання, виховання, розвиток), інституційні (навчальні заклади, сім'я, організація). Усі компоненти системи навчання іноземної мови, реалізуючи основну функцію системи в цілому, виступають по відношенню один до одного як система нижчого порядку.

Дослідження показало, що педагогічна система навчання іноземних мов, зокрема англійської мови, є соціальною системою, тому її функціонування, перш за все, визначається соціально обумовленими цілями навчання. Вони відображені в нормативних документах різного рівня з питань вищої педагогічної освіти і послідовно реалізується через систему вищої професійної освіти в програмах конкретного навчального закладу, професійній підготовці фахівців. Під впливом соціального замовлення суспільства та методики як науки мета навчання іноземній мові конкретизується в завданнях, що визначають зміст навчального предмета, методи, форми та засоби навчання.

У процесі аналізу історико-педагогічного генезису методики навчання іноземних мов було виділено такі методи: граматико-перекладний (синтетичний), лексико-перекладний, натуральний, прямий, метод Пальмера, метод Уеста, аудіолінгвальний, аудіовізуальний та комунікативний методи.

Проведений аналіз дозволив виділити такі закономірності розвитку методики навчання іноземної мови на сучасному етапі: диференціація змісту освіти, форм, методів та прийомів залежно від цілей та очікуваних результатів навчання іноземній мові; стійкі тенденції скорочення перекладних методів; інтеграція елементів різноманітних методик у сучасній системі навчання іноземної мови; посилення ролі взаємодії викладача і студента в навчальному процесі; активне використання технічних засобів навчання іноземній мові.

Враховуючи, що в сучасних умовах система вищої освіти України перебуває на етапі пошуку нових шляхів подальшого розвитку, особливої уваги потребує вивчення прогресивних ідей щодо професійної підготовки фахівців в інших країнах.

У другому розділі **“Порівняльний аналіз змісту вищої освіти майбутніх учителів англійської мови в університетах України і Польщі”** досліджено систему стандартизації вищої іншомовної педагогічної освіти в контексті основних завдань Болонського процесу; розкрито структурно-змістову характеристику навчальних планів педагогічних університетів України

та Польщі щодо підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за напрямом “Філологія” (англійська мова та література).

У процесі дослідження встановлено, що основою нормативно-правового забезпечення організації навчального процесу в університетах України і Польщі є законодавство та державні стандарти освіти.

З'ясовано, що вагому роль у підготовці майбутніх учителів англійської мови має зміст освіти як науково-обґрунтована система дидактично та методично оформленого навчального матеріалу для відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня. Також особливого значення набуває організація навчального процесу у вищих навчальних закладах. Порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України і Польщі представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України і Польщі

Показник	Україна	Польща
Документ, що дає право на вступ до університету	Атестат про повну загальну середню освіту	Атестат зрілості
Термін навчання (роки)	4	3
Кількість кредитів на рік	60	60
Кількість дисциплін	48	30
Розподіл навчальних дисциплін на групи	Цикли навчальних дисциплін	Зазначення шифрів предметів
Форми проведення занять	лекції, аудиторні практичні, семінарські, лабораторні	лекції, аудиторні, конвєрсаторіум, семінарські, лабораторні
Вивчення англійської мови, кредити	62	32
в т.ч., семестрів	8	4
Вивчення другої іноземної мови, кредити	28	13
в т.ч., семестрів	5	3
Тривалість педагогічної практики, тижнів	10	8
Взаємне визнання дипломів	Так	Так

Встановлено, що зміст вищої освіти майбутніх учителів англійської мови в університетах України і Польщі становить обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних,

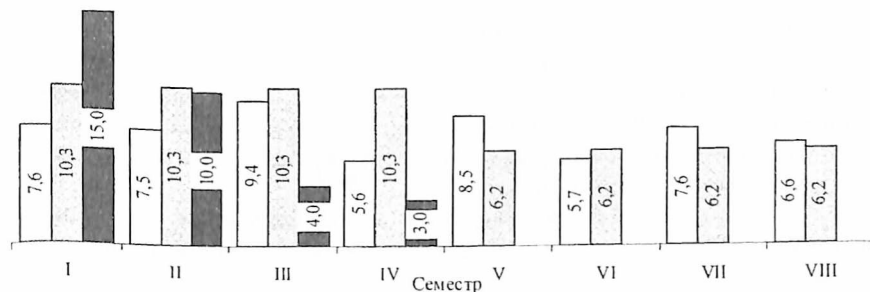
світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій тощо.

На основі проведеного нами порівняльного аналізу змісту освіти, зокрема стандартів вищої освіти та навчальних планів університетів України і Польщі, було визначено спільні та відмінні риси професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови.

Встановлено, що спільним у підготовці майбутніх учителів англійської мови є середньорічне навантаження, розподіл навчальних дисциплін на групи, форми проведення занять, практична підготовка, дипломне проектування, педагогічна практика тощо.

Відмінними рисами українських та польських вищих навчальних закладів у підготовці майбутніх учителів англійської мови є термін навчання; специфічний набір навчальних дисциплін, різний обсяг навантаження з їх вивчення, період вивчення англійської мови, кількість кредитів на вивчення другої іноземної мови.

У процесі дослідження нами здійснено порівняльний аналіз динаміки навчального навантаження посеместрової кількості кредитів на вивчення англійської мови майбутніми вчителями в університетах України та Польщі (рис. 1). Визначено, що семестрове навантаження на вивчення англійської мови у підготовці майбутніх вчителів англійської мови в університетах Польщі в середньому скорочувалося на 4,2 кредиту, тоді як динаміка його скорочення в українських вищих навчальних закладах є менш інтенсивною і становить 0,48 кредиту.

- Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
- Вінницький державний педагогічний університет імені М. Кошобинського
- Педагогічний університет імені Комісії Народної Освіти (Польща)

Рис. 1. Динаміка посеместрової кількості кредитів на вивчення англійської мови майбутніми вчителями в університетах України та Польщі, кредити

У процесі порівняння навчальних планів університетів України та Польщі здійснено кореляційний аналіз. Коефіцієнти парних кореляцій свідчать про досить істотну подібність ($r \geq 0,7$) навчальних планів вітчизняних та польських університетів. Так, коефіцієнт r_1 показує загальну подібність плану з урахуванням усієї сукупності навчальних дисциплін, тоді як r_2 показує, наскільки подібну частку в структурі навчального плану займають дисципліни, які вивчаються в українському та польському вищих навчальних закладах (табл. 2). Водночас слід відмітити, що навчальні плани українських університетів містять більший обсяг навчальних дисциплін, причому навантаження з вивчення окремих із них має істотні відмінності.

Таблиця 2

Коефіцієнти кореляції подібності (r) навчальних планів університетів

Університети	r_1	r_2
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна) / Педагогічний університет імені Комісії Народної Освіти (Польща)	0,7679	0,9136
Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського (Україна) / Педагогічний університет імені Комісії Народної Освіти (Польща)	0,8051	0,9167

З'ясовано, що, незважаючи на певні відмінності у структурі державних стандартів вищої освіти та навчальних планів університетів України і Польщі, в основі концепції підготовки вчителя англійської мови у вищих навчальних закладах закладено принципи відповідності вимогам Болонського процесу, ступеневої підготовки педагогічних кадрів, достатності психолого-педагогічної підготовки, профілізації, варіативності, що відкриває перспективи для розширення співпраці в галузі вищої освіти.

Водночас актуальним постає визначення подальших напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих навчальних закладах, підвищення престижності вітчизняної вищої освіти для студентів з інших країн світу.

У третьому розділі **“Рекомендації з удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих навчальних закладах”** проаналізовано результати соціологічних досліджень навчання майбутніх фахівців іноземної мови в університетах України та Польщі; подано рекомендації щодо удосконалення педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих навчальних закладах.

Встановлено, що на сучасному етапі постало питання не про часткове вдосконалення окремих аспектів професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови, а про її удосконалення в цілому.

У процесі проведення соціологічного опитування студентів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр зі спеціальності “Філологія” (англійська мова та література) в педагогічних університетах України і Польщі давалася експертна оцінка і визначено фактори, які впливають на процес підготовки майбутнього вчителя англійської мови в українських та польських вищих навчальних закладах, було залучено майбутніх педагогів до свідомого оцінювання власних знань, умінь і потреб.

Порівняльний аналіз зведених даних щодо впливу зовнішніх умов на підготовку майбутніх учителів англійської мови, зокрема успішність вивчення іноземної мови, показав, що, незалежно від досліджуваного університету України і Польщі, студенти найбільш високо оцінюють можливість перебування в мовному середовищі, достатню кількість годин на вивчення англійської мови, психологічний клімат на занятті та умови для навчання й відпочинку. Водночас такий фактор, як ставлення в групі до навчання, отримав найменшу оцінку.

Проведений нами порівняльний аналіз факторів, які перешкоджають студентам у вивченні англійської мови, показав, що відповіді респондентів суттєво відрізняються в розрізі досліджуваних університетів України і Польщі. Найбільшу частку становить фактор недостатньої кількості дисциплін професійного спрямування, про що зазначають майбутні вчителі англійської мови українських вищих навчальних закладів. На думку польських студентів, основною причиною незадовільного вивчення англійської мови є невміння організувати позаурочний час та працювати самостійно. Студенти українських університетів, окрім зазначеного фактора, відмічають також інші, зокрема надто велике навчальне навантаження та низьку мотивацію до навчання (рис. 2).

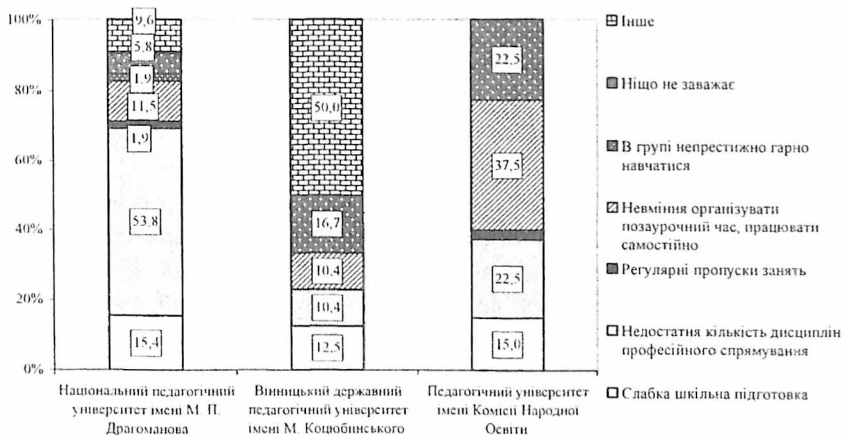

Рис. 2. Порівняльний аналіз факторів, які, на думку українських і польських студентів, перешкоджають вивченню англійської мови

Опрацювання потреб практики показало, що вдосконалення умов професійної підготовки у вищій школі має бути спрямоване на підвищення ефективності навчального процесу та реалізацію особистісного потенціалу кожного випускника, спроможного успішно виконувати соціальне замовлення.

Отримані результати дозволили нам зробити висновок, що при підготовці майбутніх учителів англійської мови існує потреба в збільшенні кількості навчальних годин на вивчення іноземної мови та дисциплін професійного спрямування (рис. 3).

Рис. 3. Експертне оцінювання впливу зовнішніх умов на підготовку майбутніх учителів англійської мови

Здійснений нами порівняльний аналіз діяльності вищих навчальних закладів України і Польщі показав, що ефективно здійснення професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови можливе за відповідних умов.

Встановлено, що умови професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови – це сукупність взаємопов'язаних зовнішніх і внутрішніх факторів навчального процесу у вищому навчальному закладі, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей.

Дослідження показало, що виділяються різноманітні умови, які сприяють професійній підготовці майбутніх фахівців іноземної мови, формуванню їх професійних знань, умінь, навичок, професійної компетентності.

Серед них особлива увага в педагогічній науці і практиці приділяється педагогічним, освітнім, психолого-педагогічним, соціально-психологічним, організаційним та іншим умовам.

На основі аналізу з'ясовано, що при підготовці вчителів англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах доцільно виділити дві групи умов професійної підготовки – організаційні та педагогічні.

Встановлено, що організаційні умови – це умови, в яких здійснюється процес професійної підготовки майбутніх фахівців іноземної мови. До них нами віднесено наявність нормативно-правової бази, управлінської та інформаційної діяльності із забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови.

Вивчення і аналіз педагогічних умов показало, що це умови, які забезпечують зміст, цілісність і результати освітнього процесу професійної підготовки майбутніх вчителів англійської мови. Серед них виділено модернізацію змісту, форм, методів та засобів підготовки майбутніх вчителів англійської мови.

У процесі дослідження нами визначені і розроблені рекомендації щодо удосконалення організаційних і педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Так, у зв'язку з входженням України до європейського освітнього простору доцільно запровадити дворівневу систему підготовки педагогічних працівників з англійської мови за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр і магістр.

З метою зближення української системи вищої освіти з європейською та розробки порівняльних структур кваліфікацій випускників вважаємо необхідним забезпечити стандартизацію результатів навчання при проектуванні освітньо-професійних програм, зокрема розробку та опис чітко сформульованих і логічно пов'язаних вимог до компетенцій з іноземної мови та навчальних дисциплін циклу професійно орієнтованої підготовки.

Встановлено, що важливо здійснити модернізацію вітчизняних навчальних планів з підготовки майбутніх учителів англійської мови освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр шляхом більш раціонального поєднання кількості годин на вивчення дисциплін циклу професійно орієнтованої підготовки з одночасним зменшенням їх кількості на дисципліни циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки.

В умовах переходу до особистісно орієнтованого навчання в підготовці майбутніх учителів англійської мови доцільно закласти принципи більшої варіативності та гнучкості навчального процесу шляхом збільшення переліку навчальних дисциплін за вибором студента.

В умовах індивідуалізації навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи студентів доцільно збільшити кількість годин на самостійну та індивідуальну роботу з одночасним зменшенням кількості годин аудиторних занять у підготовці майбутніх учителів англійської мови.

Враховуючи всезростаючий рівень міжнародної діяльності нашої держави та основні положення Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти доцільно здійснювати конструювання змісту навчання англійської мови у підготовці майбутніх учителів англійської мови на засадах комунікативного підходу як такого, що найповніше забезпечує формування іншомовних умінь та навичок.

Виходячи із завдань підготовки фахівців педагогічної професії у сфері іншомовної освіти пропонуємо розглядати формування у студентів комунікативної компетенції з урахуванням специфіки професійних інтересів у рамках окремої спеціальності.

Враховуючи тенденції розвитку сучасних технологій навчання, необхідним постає застосування вправ тренінгового характеру як таких, що найбільш повно відповідають вимогам професійно орієнтованого навчання.

Актуальним є забезпечити використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів, впровадження електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм; технічну і технологічну модернізацію навчальних лабораторій та засобів навчання.

Слід відмітити, що врахування вищезазначених рекомендацій у професійній підготовці майбутніх учителів англійської мови відкриває перспективи для формування й визнання подвійних дипломів, розширення освітніх і наукових обмінів (мобільності), підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти тощо.

Проведене дослідження професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах України і Польщі дозволило зробити відповідні висновки.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження теорії та практики підготовки майбутніх учителів англійської мови показало, що проблема є досить актуальною. Необхідність і своєчасність її розробки зумовлені важливими процесами інтеграції освіти України у європейський і світовий освітній простір, приєднання національної системи вищої освіти до Болонської конвенції, посиленням уваги до вивчення іноземних мов і провідною роллю учителя у розв'язанні цього завдання. Водночас не проводилися спеціальні дослідження щодо порівняльного аналізу

підготовки майбутніх учителів іноземної мови в Україні та інших державах.

Узагальнення різних теоретичних підходів педагогічної освіти і практики діяльності вищих педагогічних навчальних закладів показали, що професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр в університетах України і Польщі – це підготовка, спрямована на здобуття кваліфікації за напрямом “Філологія (англійська мова і література)” і передбачає ґрунтовну теоретичну та практичну підготовку, необхідну для здійснення педагогічної діяльності.

2. Встановлено, що професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови тісно пов’язана з системою навчання іноземних мов, головне місце в якій посідає методика як наука. У процесі аналізу історико-педагогічного генезису методики навчання іноземних мов було виділено традиційні та інноваційні методи. Серед них: граматико-перекладний (синтетичний), лексико-(текстуально)-перекладний, натуральний, прямий, метод Пальмера, метод Уеста, аудіолінгвальний, аудіовізуальний та комунікативний методи.

3. Порівняльний аналіз змісту освіти і особливостей організації навчального процесу в університетах України і Польщі дозволив визначити спільні риси та характерні розбіжності української і польської підготовки майбутніх учителів англійської мови.

З’ясовано, що спільними рисами є обсяг річного навантаження, зміст навчального плану, що відповідає особливостям майбутньої професійної діяльності, розподіл навчальних дисциплін на групи, вдосконалення вмінь і навичок у ході передбачених навчальним планом аудиторних та самостійних занять, дипломного проєктування, педагогічної практики.

Характерними розбіжностями підготовки майбутніх вчителів англійської мови в університетах України і Польщі є тривалість терміну навчання, специфічний набір навчальних дисциплін, різний обсяг навчального навантаження на їх вивчення.

4. Порівняльний аналіз діяльності вищих навчальних закладів України і Польщі показав, що ефективне здійснення професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови можливе за відповідних умов.

Встановлено, що умови професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови – це сукупність взаємопов’язаних зовнішніх і внутрішніх факторів навчально-виховного процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей.

Основними організаційними умовами професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови нами визначено наявність відповідного нормативно-правового забезпечення, управлінська та інформаційної діяльність.

До основних педагогічних умов іншомовної професійної підготовки

учителів англійської мови належить модернізація змісту, форм, методів та засобів навчання.

У процесі дослідження розроблено рекомендації щодо підготовки майбутніх учителів англійської мови. Встановлено, що перспективами вищої освіти, професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови є створення програм подвійних дипломів, розширення освітніх і наукових обмінів, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти.

Водночас, проведене дослідження не претендує на вичерпне розв'язання всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшої теоретико-методичної розробки потребує вивчення зарубіжного досвіду інших держав у підготовці майбутніх вчителів англійської мови та впровадження його кращих зразків в навчальний процес вищої школи України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Каричковська С. П. Зміст навчання іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах України / С. П. Каричковська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) [та ін.]. – Вип. 8 (61). – Запоріжжя, 2010. – С. 173–178.
2. Каричковська С. П. Історичні аспекти методик вивчення іноземної мови / С. П. Каричковська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) [та ін.]. – Вип. 4 (57). – Запоріжжя, 2009. – С. 116–119.
3. Каричковська С. П. Педагогічні особливості підготовки студентів-аграріїв до іншомовного професійно орієнтованого спілкування / С. П. Каричковська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – Вип. 16. – К. : НПУ, 2009. – С. 90–93. – (Серія № 5. “Педагогічні науки: реалії та перспективи”).
4. Каричковська С. П. Теоретичні аспекти змісту навчання іноземній мові / С. П. Каричковська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – Вип. 24. – К. : НПУ, 2010. – С. 67–70. – (Серія № 5. “Педагогічні науки: реалії та перспективи”).
5. Каричковська С. П. Порівняльний аналіз змісту освіти майбутніх вчителів англійської мови в педагогічних університетах України / С. П. Каричковська // Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. пр. – Вип. 12. – К. : НПУ, 2010. – С. 60–65. – (Серія: Філософія, педагогіка, психологія).
6. Каричковська С. П. Навчання іноземних мов як система

/ С. П. Каричковська // Науковий вісник Чернівецького ун-ту : зб. наук. пр. – Вип. 524. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – С. 50–57. – (Серія “Педагогіка і психологія”).

7. Каричковська С. П. Зовнішні та внутрішні фактори впливу на процес підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України та Польщі / С. П. Каричковська, В. Д. Каричковський // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – Вип. 7. – К. : НПУ, 2010. – С. 83–87. – (Серія № 13. “Проблеми трудової та професійної підготовки”).

8. Каричковська С. П. Вища освіта в Україні: перспективи професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови / С. П. Каричковська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – Вип. 25. – К. : НПУ, 2010. – С. 70–74. – (Серія № 5. “Педагогічні науки: реалії та перспективи”).

Матеріали науково-практичних конференцій

9. Каричковська С. П. Педагогічні особливості підготовки студентів вищої школи до іншомовного професійно орієнтованого спілкування / С. П. Каричковська // Матеріали всеукр. наук. конф. молодих учених / редкол. : А. Ф. Головчук (відп. ред.) [та ін.]. – Ч. 2. – Умань, 2010. – С. 76–77.

10. Каричковська С. П. Навчання іноземної мови у ВНЗ України в умовах інтеграції до світової спільноти / С. П. Каричковська // Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держав в умовах глобалізації : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., (Україна, Київ, 27–28 жовт. 2010 р.) / упоряд. О. В. Биковська, О. В. Лісовий, С. О. Лихота, Л. Л. Макаренко ; М-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т екології економіки і права ; Нац. центр “Мала академія наук України”. – Вип. 1. – К. : Інформаційні системи, 2010. – С. 107–111.

11. Каричковська С. П. Зміст освіти майбутніх вчителів англійської мови в педагогічних університетах України / С. П. Каричковська // Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держав в умовах глобалізації: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Україна, Київ, 27–28 жовт. 2010 р.) упоряд. О. В. Биковська, О. В. Лісовий, С. О. Лихота, Л. Л. Макаренко ; М-во освіти і науки України ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т екол. екон. і права ; Нац. центр “Мала академія наук України”. – Вип. 2. – К. : Інформаційні системи, 2010. – С. 116–122.

АНОТАЦІЇ

Каричковська С. П. Підготовка майбутніх учителів англійської мови в університетах України і Польщі (порівняльний аналіз). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2011.

Дисертаційне дослідження присвячене розв'язанню питань підготовки майбутніх учителів англійської мови в контексті порівняльного аналізу. Розкрито сутність професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови. Здійснено наукове обґрунтування поняття системності в галузі навчання іноземної мови, визначені її структура і компоненти. Висвітлено історико-педагогічний генезис методики навчання іноземної мови. Проведено порівняльний аналіз систем стандартизації вищої іношомовної педагогічної освіти та навчальних планів педагогічних університетів з підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за напрямом “Філологія” (англійська мова та література) України і Польщі.

Розроблено рекомендації щодо вдосконалення умов підготовки майбутніх учителів англійської мови у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ключові слова: професійна підготовка, вчитель англійської мови, університет, порівняльний аналіз.

Каричковская С.П. Подготовка будущих учителей английского языка в университетах Украины и Польши (сравнительный анализ). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2011.

Диссертационное исследование посвящено решению вопросов подготовки будущих учителей английского языка в контексте сравнительного анализа.

На основе проведенного исследования установлено, что профессиональная подготовка будущих учителей английского языка образовательно-квалификационного уровня бакалавр в университетах Украины и Польши осуществляется за направлением “Филология (английский язык и литература)” и предусматривает теоретическую и практическую подготовку, необходимую для осуществления педагогической деятельности.

Методологической основой подготовки профессионально ориентированной личности будущего учителя является системный подход. В процессе научно-педагогического поиска нами обосновано основные составные системы обучения иностранному языку: организационные (нормативно-правовые, организационные, управленческие), методические (цели, содержание, формы, методы, средства), процессуальные (обучение, воспитание,

развитие), институциональные (учебные учреждения). Все компоненты, реализуя основную функцию системы в целом, выступают по отношению друг к другу как система низшего порядка.

На основании проведенного сравнительного анализа содержания образования, в частности образовательных стандартов и учебных планов Национального педагогического университета имени М. П. Драгоманова, Винницкого государственного педагогического университета имени М. Коцюбинского, Уманского государственного педагогического университета имени П. Тычины и Педагогического университета имени Комиссии Народного Образования (Польша, Краков) были определены общие и отличительные черты профессиональной подготовки будущих учителей английского языка.

Установлено, что общими чертами украинских и польского высших учебных учреждений есть среднегодовая нагрузка; распределение учебных дисциплины на группы; формы проведения занятий; учебный план высших учебных учреждений разработан таким образом, что его содержание определяет особенности формирования будущей профессиональной деятельности педагога; умения и навыки специализации совершенствуются в ходе предусмотренных учебным планом аудиторных и самостоятельных занятий, дипломного проектирования, педагогической практики, связанных с уровнем предыдущей подготовки.

Отличительными чертами в подготовке будущих учителей английского языка являются сроки обучения; специфический набор учебных дисциплин, разный объем нагрузки на их изучение; период изучения английского языка; количество кредитов на изучение второго иностранного языка.

В процессе сравнения учебных планов исследуемых университетов осуществлен их корреляционный анализ, который свидетельствует о достаточно существенном подобии учебных планов отечественных и польских университетов.

Осуществленный сравнительный анализ деятельности высших учебных учреждений Украины и Польши показал, что эффективное осуществление профессиональной подготовки будущих учителей английского языка возможно при соответствующих условиях.

В ходе исследования установлено, что условия профессиональной подготовки – это совокупность взаимосвязанных внешних и внутренних факторов учебно-воспитательного процесса, от реализации которых зависит достижение поставленных дидактических целей.

Определено, что при подготовке учителей английского языка в высших педагогических учебных учреждениях условия профессиональной подготовки целесообразно разделить на две группы: организационные и педагогические.

Среди организационных условий, которые влияют на процесс

подготовки будущих учителей английского языка, автором выделено усовершенствование нормативно-правовой базы, управленческой и информационной деятельности.

К педагогическим условиям, способствующим усовершенствованию подготовки будущих учителей английского языка отнесены модернизация содержания, форм, методов, средств обучения.

Автором разработаны и представлены рекомендации относительно эффективных условий подготовки будущих учителей английского языка, что позволит улучшить качество высшего педагогического образования.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель английского языка, университет, сравнительный анализ.

Karychkovska S. P. Training of future teachers of the English language in universities of Ukraine and Poland (comparative analysis). – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – National Pedagogical M. P. Dragomanov University. – Kyiv, 2011.

The thesis is dedicated to solving the problems of training of future teachers of the English language in the context of comparative analysis. The essence of professional training of future English teachers was explained. The scientific substantiation of the concept of the foreign language system was carried out, its structure and components were determined. Historical-pedagogical genesis of methods of foreign language teaching was elucidated. The comparative analysis of the systems of standardization of higher foreign pedagogical education and curricula of pedagogical universities of specialists of bachelor's degree of speciality "Philology" (the English language and literature) of Ukraine and Poland was conducted.

The recommendations for the effective terms of training of future English teachers in higher pedagogical educational establishments were developed, that will allow to improve quality of higher pedagogical education.

Key words: professional training, teachers of the English language, university, comparative analysis.

Підписано до друку 19.04.2011 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 260
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26

